

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В ЗАГАЛЬНОУКРАЇНСЬКОМУ ВИМІРІ

У статті проведено розрахунки стану економічної безпеки та її компонентів у розрізі адміністративно-територіальних одиниць України першого рівня. Проаналізовано відношення індикаторів компонентів економічної безпеки до порогового значення. Визначено місце Львівської області у загальноукраїнському вимірі відносно екстремальних показників за інтегральним та покомпонентними індексами та їхніми індикаторами.

Ключові слова: економічна безпека, стан, компоненти, індикатори, індикативний метод, “золотий поділ”, екстремальні значення.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Економічна безпека є найвагомішою характеристикою системи національної економіки. Загострення дестабілізуючих чинників, що впливають на вразливість національної економічної системи, створюють необхідність дослідження економічної безпеки на всіх просторових рівнях. Особливо це стосується мезо- та мікрорівнів, адже стан національної безпеки є відображенням системи станів економічної безпеки нижчих ієрархічних рівнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика оцінки стану економічної безпеки на мезорівні відображена в основному у працях вчених-економістів: Н.С. Вавдіук, З.В. Герасимчук, Т.Л. Желюк, В.С. Пономаренко, В.О. Ткач, В.О. Шуршин та інших. Але в останні роки аналіз економічної безпеки все частіше стає об’єктом суспільно-географічних досліджень, у першу чергу необхідно відмітити праці Л. Коковського та А. Степаненка

Формулювання цілей статті. Проаналізувати стан економічної безпеки регіонів України за допомогою індикативного методу та факторного аналізу. Визначити місце Львівської області у відношенні до екстремальних значень загальних та покомпонентних індексів економічної безпеки у загальноукраїнському вимірі. Здійснити якісну інтерпретацію кількісних значень загального та покомпонентних індексів економічної безпеки регіону.

Виклад основного матеріалу. Економічна безпека (ЕБ) регіону в загальноукраїнському вимірі – це визначення місця, яке він займає за інтегральним та компонентними індексами економічної безпеки серед інших областей України, а також порівняння його показників з середніми, максимальними та мінімальними значеннями в країні.

Компонентами ЕБ, визначеними у нормативно-правових актах, є: макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, соціальна, демографічна, продовольча, виробнича безпе-

ки [4]. Такі складові як макроекономічна, фінансова та енергетична відображають загальнонаціональний стан відповідних сфер економіки, а індикатори, запропоновані у згаданій методиці для розрахунку їхнього рівня, у матеріалах статистичної звітності адміністративних областей України не відображені. Оскільки наше дослідження здійснюється на мезорівні, пропонуємо замінити ці складові ЕБ макроекономічною і зовнішньоекономічною, що включають індикатори, які характеризують економічний розвиток області та її можливості на зовнішніх ринках.

Розрахунки стану ЕБ здійснюються індикативним методом в розрізі адміністративних областей, міст державного значення України та Автономної Республіки Крим за кожною компонентою та її індикаторами шляхом співставлення фактичних значень індикаторів економічної безпеки з їхніми пороговими значеннями – кількісними величинами, порушення яких викликає несприятливі або загрозливі тенденції в економіці [4]. Дослідження ґрунтується в основному на індикаторах та їх порогових значеннях, запропонованих у Методиці розрахунку рівня економічної безпеки України [4]. Оскільки документ розрахований на визначення ЕБ на загальнодержавному рівні, нами була проведена адекватна заміна деяких індикаторів. Для розрахунку компонентних та інтегрального індексу ЕБ застосовано факторний аналіз, зокрема метод головних компонент. Застосування двох вище згаданих методик дозволяє провести порівняння отриманих результатів з метою їхнього більш повного аналізу.

За інтегральним індексом ЕБ рейтинг Львівської області є невисоким. Область займає 17 місце за результатами індикативного методу (табл. 2) та 21 місце за результатами методу головних компонент факторного аналізу. На рейтинг Львівської області негативно впливають продовольчий, виробничий, мезо- і зовнішньоекономічний та соціальний індекси, за значеннями яких регіон не піднімається вище

Покомпонентна та інтегральна оцінка економічної безпеки Львівської області у загальноукраїнському вимірі *

Адміністративно-територіальні одиниці	Компоненти економічної безпеки							Інтегральний індекс економічної безпеки
	Макро- та зовнішньоекономічна безпека	Інвестиційна безпека	Науково-інноваційна безпека	Соціальна безпека	Демографічна безпека	Продовольча безпека	Виробнича безпека	
Україна	1,18	0,59	0,77	0,86	0,38	0,91	0,67	0,766
АР Крим	1,13	0,67	0,90	0,96	0,49	0,84	0,65	0,806
Вінницька	0,93	0,45	0,88	0,83	0,31	1,09	0,60	0,727
Волинська	0,93	0,51	0,56	0,82	0,71	0,90	0,74	0,739
Дніпропетровська	1,93	0,53	0,58	0,96	0,30	0,88	0,75	0,847
Донецька	1,95	0,45	0,58	0,99	0,24	0,87	0,60	0,811
Житомирська	0,75	0,64	0,71	0,83	0,34	0,95	0,63	0,693
Закарпатська	0,91	0,48	1,08	0,87	0,84	0,80	0,86	0,834
Запорізька	1,50	0,51	0,66	0,98	0,29	0,89	0,82	0,807
Івано-Франківська	0,83	0,53	0,82	0,88	0,59	0,80	0,41	0,694
Київська	1,26	0,96	0,77	1,01	0,37	0,95	0,61	0,847
Кіровоградська	0,87	0,35	0,56	0,88	0,22	1,03	0,82	0,676
Луганська	1,40	0,41	0,69	1,00	0,17	0,81	0,54	0,717
Львівська	1,02	0,59	0,69	0,85	0,55	0,81	0,58	0,727
Миколаївська	1,22	0,47	0,65	0,92	0,36	1,02	0,71	0,764
Одеська	1,32	0,56	0,75	0,95	0,48	0,94	0,58	0,797
Полтавська	1,25	0,58	0,80	0,91	0,18	1,04	0,87	0,804
Рівненська	0,77	0,47	0,58	0,80	0,79	0,86	0,50	0,681
Сумська	1,03	0,67	0,72	0,89	0,13	0,96	0,76	0,737
Тернопільська	0,68	0,64	0,76	0,82	0,44	0,90	0,58	0,689
Харківська	1,43	0,61	0,85	0,93	0,30	0,82	0,78	0,817
Херсонська	0,97	0,37	0,79	0,85	0,43	0,99	0,55	0,707
Хмельницька	0,79	0,49	0,74	0,88	0,36	0,95	0,65	0,694
Черкаська	1,07	0,53	0,99	0,86	0,20	1,13	0,59	0,767
Чернівецька	0,69	0,62	0,85	0,87	0,59	0,87	0,62	0,730
Чернігівська	0,91	0,37	0,80	0,83	0,04	1,02	0,64	0,659
м.Київ	2,77	0,83	1,12	1,19	0,72	1,14	0,62	1,199
м.Севастополь	1,02	0,82	0,58	1,11	0,42	0,95	0,58	0,783

Примітка: * - обраховано за допомогою індикативного методу, який полягає у відношенні фактичного показника до порогового значення.

пеки регіону у загальноукраїнському вимірі впливає демографічна та інвестиційна складові, за якими область входить до першої десятки в країні. Результати факторного аналізу дуже

близькі до результатів, отриманих індикативним методом, але значно підвищують рейтинг області за науково-інноваційною та соціальною складовими.

Економічна безпека Львівської області в українському вимірі (за інтегральним індексом економічної безпеки, індикативний метод, %, 2010 р.)

Компоненти економічної безпеки	Середнє по Україні	Львівська область		Максимальне значення Область (значення)	Мінімальне значення Область (значення)
		Значення	Місце		
1 Макро- та зовнішньоекономічна	109	104	15	м. Київ (277)	Тернопільська (68)
2 Інвестиційна	59	59	10	Київська (96)	Кіровоградська (35)
3 Науково-інноваційна	64	46	18	м. Київ (106)	Рівненська (35)
4 Демографічна	38	55	7	Закарпатська (84)	Чернігівська (4)
5 Соціальна	86	85	21	м. Київ (119)	Рівненська (80)
6 Продовольча	91	81	24	Черкаська (113)	Закарпатська (80)
7 Виробнича	67	58	23	Полтавська (87)	Івано-Франківська (41)
Інтегральний індекс економічної безпеки	74	70	17	м. Київ (115)	Рівненська (68)

Розроблено автором за даними Державної служби статистики України

На рис. 1 зображено положення Львівської області відносно середньодержавних, максимальних та мінімальних значень компонентів ЕБ. Економічна безпека Львівської області за рівнем досягнення порогових значень її компонентами в основному співпадає, або є не набагато нижчою від середнього показника по країні, перевищуючи його лише за показником демографічної безпеки (табл. 1). За індексом макро- та зовнішньоекономічної безпеки показник Львівської області, як і середньодержавний, у 2,5 рази є меншим від максимального, зафіксованого у м. Києві.

В загальноукраїнському вимірі завдяки чотирьом індикаторам макро- та зовнішньоекономічної безпеки область перевищує порогові значення, тобто знаходиться в стані безпеки, за цією складовою вона займає 15 сходинку рейтингу. За індикатором коефіцієнту покриття імпорту експортом та відношенням імпорту до ВРП Львівщина знаходиться у нижній частині рейтингу, а за індикатором частки сфери послуг у структурі ВДВ займає сьоме місце в Україні.

Загальна та зовнішньоекономічна безпека характеризуються значною диспропорцією між максимальними і середніми значеннями показників. За індикаторами відношення експорту до ВРП та коефіцієнтом покриття імпорту експортом регіон має значення приблизно в два рази менші від середніх по Україні, а за трьома іншими індикаторами (відношення обсягу ВРП

до середнього по країні, відношення обсягу ВРП на особу до середнього по країні, відношення обсягу імпорту до ВРП) – майже у 5 разів нижчі від максимально зафіксованих.

За рівнем соціальної безпеки у загальноукраїнському вимірі Львівська область займає лише 21 місце (табл. 1). Зокрема, найкращі показники по відношенню до порогового значення загалом в Україні, в тому числі і у Львівській області демонструє індикатор рівня безробіття, за яким область знаходиться на 10 місці. Індикатор відношення середньої зарплати до прожиткового мінімуму перевищує середнє значення по країні, а решта показників області наближаються до середніх по державі.

Продовольча безпека регіону в таблиці рангів компонентів ЕБ займає найнижче – 24 місце серед 27 АТО України (табл. 1). Загалом в Україні спостерігається тенденція недостатнього споживання молока, м'яса та м'ясних продуктів, половину від порогового значення становить споживання фруктів та овочів. Натомість населення України понаднормово споживає картоплю, жири та хлібні вироби, що свідчить про низьку різноманітність харчування. У Львівській області помітно перевищує середньукраїнське значення споживання картоплі та жирів населенням. За іншими показниками місце області є дещо нижчим від середніх значень, а за виробництвом зерна на особу рівняється з мінімальним в Україні.

Рівень інвестиційної безпеки Львівської

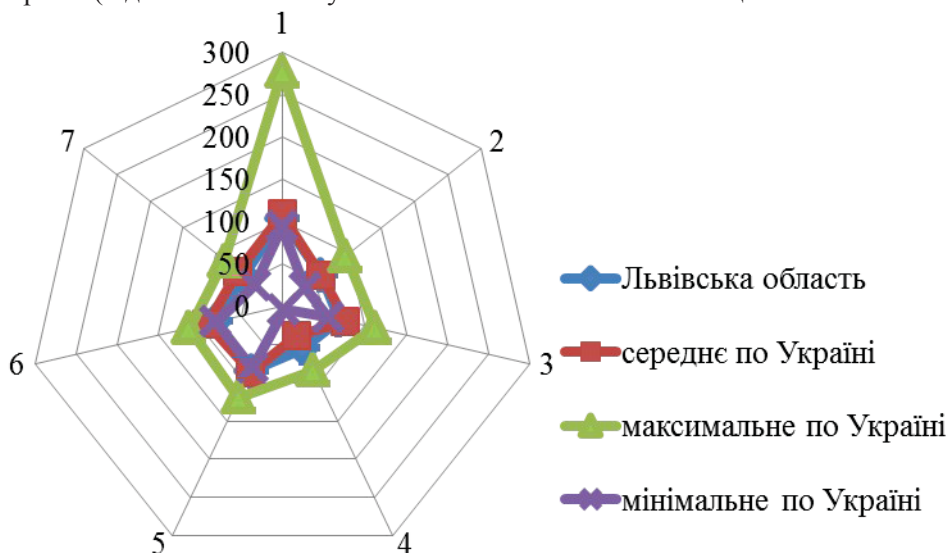

Рис. 1. Оцінка рівня досягнення порогових значень компонентами економічної безпеки, %

1 – загальна та зовнішньоекономічна безпека; 2 – інвестиційна безпека;
3 – науково-інноваційна; 4 – демографічна; 5 – соціальна; 6 – продовольча;
7 – виробнича безпека.

області є одним з найкращих серед показників

інших складових економічної безпеки. Найви-

ще 5 місце серед її індикаторів належить відношенню обсягів інвестицій в основний капітал до ВРП, а найнижче (19) – ступеню зносу основних засобів. У загальноукраїнському вимірі показники відношення обсягу інвестицій до вартості основних фондів, та відношення обсягів інвестицій в основний капітал до ВРП в Львівській області є дещо вищі від середнього по країні, а за відношенням чистого приросту ПІ до ВРП – у 2,5 рази нижчі від середнього.

Рівень виробничої безпеки Львівської області є досить низьким, оскільки досягає лише половини порогового значення, а регіон займає 23 місце в Україні (табл. 1). Найбільш негативно на цю складову ЕБ впливає індекс реального промислового виробництва (24 місце), а також знос та коефіцієнт ліквідації промислових засобів. Також відзначаємо, що за індикаторами коефіцієнту ліквідації промислових засобів та рентабельністю операційної діяльності промислових підприємств Львівська область знаходиться помітно нижче від середньодержавних значень.

Демографічна складова серед усіх компонентів ЕБ має у Львівській області найвище значення – 7 місце у державі. Регіон має доволі низьке демографічне навантаження (3 місце) та високу очікувану тривалість життя (4 місце) проте, високе значення коефіцієнту дитячої

смертності (17 місце). Характерною особливістю для демографічного індексу є те, що показники кожного з індикаторів всіх областей знаходяться в близькому діапазоні. Значні коливання характерні лише для коефіцієнта природного приросту, за яким Львівська область перевищує середнє значення у 2,7, а мінімальне – у 6,5 рази.

За індексом науково-інноваційної безпеки Львівська область знаходиться у нижній частині рейтингу. Позитивно на рейтинг впливають індикатори, які відображають науковий потенціал регіону, а саме: питома вага видатків державного бюджету на науку у ВРП та кількість спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи, але за рештою показників, які характеризують інноваційну діяльність підприємств та населення область переважно замикає другу десятку рейтингу. Більшість складових науково-інноваційної безпеки мають значні диспропорції між показниками Львівської області та максимальними значеннями в Україні. Зокрема, індикатор відношення кількості впроваджених об'єктів промислової власності до зареєстрованих та частка реалізованої інноваційної у загальному обсязі промислової продукції вдвічі менші від середніх та в чотири та дев'ять разів відповідно менші від максимальних значень по Україні.

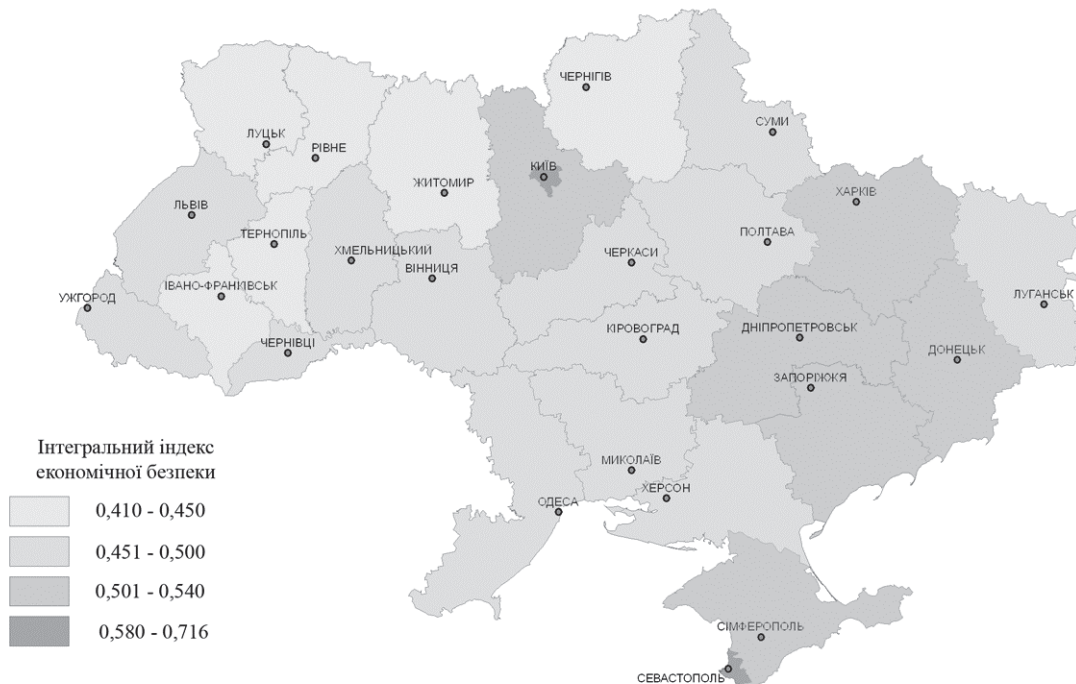

Рис. 2. Типізація регіонів України за інтегральним індексом економічної безпеки

Стани компонентних та інтегрального індексу економічної безпеки регіонів за принципами "золотого поділу"

Адміністративно-територіальні одиниці	Індекси економічної безпеки							Інтегральний індекс економічної безпеки
	Макро- та зовнішньоекономічна безпека	Інвестиційна безпека	Науково-інноваційна безпека	Соціальна безпека	Демографічна безпека	Продовольча безпека	Виробнича безпека	
АР Крим	0,43	0,562	0,284	0,646	0,793	0,675	0,492	0,522
Вінницька	0,319	0,347	0,303	0,546	0,740	0,773	0,440	0,458
Волинська	0,255	0,414	0,171	0,543	0,902	0,723	0,555	0,441
Дніпропетровська	0,48	0,343	0,231	0,672	0,731	0,704	0,562	0,501
Донецька	0,583	0,293	0,204	0,706	0,735	0,729	0,495	0,523
Житомирська	0,251	0,524	0,183	0,545	0,768	0,740	0,462	0,443
Закарпатська	0,286	0,498	0,272	0,561	0,919	0,672	0,636	0,483
Запорізька	0,432	0,446	0,215	0,660	0,709	0,672	0,626	0,500
Івано-Франківська	0,245	0,504	0,307	0,578	0,803	0,664	0,307	0,449
Київська	0,304	0,899	0,244	0,690	0,791	0,753	0,450	0,540
Кіровоградська	0,352	0,380	0,192	0,574	0,712	0,679	0,635	0,465
Луганська	0,431	0,337	0,229	0,686	0,679	0,663	0,457	0,477
<i>Продовження таблиці 3.</i>								
Львівська	0,257	0,479	0,273	0,575	0,789	0,679	0,432	0,453
Миколаївська	0,367	0,422	0,263	0,621	0,755	0,711	0,518	0,488
Одеська	0,33	0,435	0,269	0,648	0,797	0,712	0,448	0,487
Полтавська	0,354	0,436	0,239	0,603	0,719	0,730	0,693	0,499
Рівненська	0,243	0,423	0,147	0,528	0,926	0,689	0,368	0,416
Сумська	0,301	0,417	0,276	0,576	0,666	0,713	0,550	0,461
Тернопільська	0,262	0,565	0,246	0,524	0,768	0,673	0,437	0,448
Харківська	0,371	0,305	0,527	0,642	0,701	0,676	0,599	0,523
Херсонська	0,4	0,302	0,250	0,561	0,771	0,723	0,440	0,460
Хмельницька	0,246	0,583	0,202	0,573	0,765	0,698	0,478	0,455
Черкаська	0,351	0,374	0,283	0,575	0,688	0,796	0,436	0,465
Чернівецька	0,313	0,513	0,266	0,568	0,799	0,700	0,423	0,467
Чернігівська	0,281	0,340	0,240	0,548	0,702	0,749	0,473	0,431
м.Київ	0,63	0,455	0,820	0,903	0,827	0,767	0,473	0,716
м.Севастополь	0,451	0,633	0,286	0,828	0,765	0,875	0,433	0,588

Примітка:

0 – 0,382 – небезпека	0,383 – 0,618 – загроза	0,619, - 0,854 – ризик	0,855 – 1 – безпека
-----------------------	-------------------------	------------------------	---------------------

За результатами застосування факторного аналізу отримано індекси компонентів ЕБ, на основі яких розраховано її інтегральний індекс. Найбільше на інтегральний індекс ЕБ в АТО України впливають соціальна, макро- і зовнішньоекономічна та науково-інноваційна компоненти з відповідними ваговими коефіцієнтами – 0,22, 0,20 й 0,19. За показниками інтегрального індексу ЕБ виконана картосхема, на котрій АТО України об'єднані у чотири типи, відповідно до величини його значення (рис. 2). Київ та Севастополь об'єднані у тип АТО з найвищими значеннями індексу в державі. Промислові, переважно східні області відносяться до типу АТО з інтегральним значенням індексу економічної безпеки, який коливається в межах від 0,50 до 0,54. Львівська область відноситься до найбільш чисельного типу АТО (13), для якого характерний індекс економічної безпеки в межах від 0,45 до

0,50. До четвертого типу АТО належать західні і північні області України, які характеризуються найнижчими значеннями індексів (від 0,41 до 0,45).

Для якісної інтерпретації кількісних значень загального та покомпонентних індексів використовується принцип "золотого поділу" [1, с. 67; 7, с. 172]. Він полягає у поділі шкали відносних значень на гармонійні частини, які у нашому дослідженні відповідають станам економічної безпеки: небезпеки, загрози, ризику, безпеки. Використовуючи його, показники кожної області за компонентними та інтегральними індексами економічної безпеки віднесено, зважаючи на своє числове значення, до відповідного стану економічної безпеки. Усі регіони за демографічним та продовольчим індексом опинилися у стані ризику, лише Волинська, Закарпатська та Рівненська області за демографічним індексом потрапляють до зони

безпеки. Усі АТО України, за виключенням Харківської області та м. Києва, за рівнем науково – інноваційної безпеки знаходяться у стані небезпеки. Індокси загальної та інвестиційної безпеки у більшій своїй мірі перебувають у стані небезпеки та загрози, виокремлюється лише Київська область. За індексом виробничої безпеки практично усі регіони знаходяться у стані загрози, виключення становлять Івано-Франківська та Рівненська області, які характеризуються станом виробничої небезпеки. Жодна область за інтегральним індексом економічної безпеки не досягає стану безпеки, лише м. Київ знаходиться в стані ризику, всі решта АТО – загрози. Отож, з 27 адміністративних одиниць України лише 7 перебувають

у стані економічної безпеки і лише за одним із компонентних індексів (табл.2).

Висновки. Проведене дослідження засвідчило значні диспропорції у АТО України за станом економічної безпеки загалом та її компонентів. Проаналізовано, щодо порогових значень, які відповідають стану безпеки, у всіх АТО найбільш наближаються показники макро- і зовнішньоекономічної й продовольчої безпеки. Значними негативними відхиленнями від порогових значень характеризуються демографічна й інноваційна компоненти економічної безпеки. Місце Львівської області у загальноукраїнському вимірі відзначається показниками наближеними до середньодержавних.

Література:

1. Герасимчук З. В. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення: Монографія / З. В. Герасимчук, Н. С. Вавдіюк. – Луцьк: Настир'я, 2006. – 244 с.
2. Желюк Т. Л. Управління довгостроковим розвитком національної економіки: методологічні та прикладні аспекти: монографія / Т.Л. Желюк. – Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2010. – 512 с.
3. Коковський Л. О. Географічний вимір економічної безпеки України: автореф. дис. канд. географ. наук: спец. 11.00.02 / Л.О. Коковський; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К. – 2008. – 18 с.
4. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. Затверджена Наказом Міністерства економіки України від 02.03.2007 № 60 [Електронний ресурс]. Режим доступу http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738
5. Пономаренко В. С. Экономическая безопасность региона: анализ, оценка / В. С. Пономаренко, Т. С. Клебанова, Н. Л. Чернова. – Х.: ИД "ИНЖЭК". – 144 с.
6. Степаненко А. Оцінка економічної безпеки України та її регіонів / А. Степаненко, М. Герасимов // Регіональна економіка. – 2002. – № 2. – С. 39-54.
7. Ткач В. О. Діагностика забезпечення економічної безпеки держави на регіональному рівні / В. О. Ткач // Економіка Крима. – Симферополь, 2011. - № 1. – С. 171 – 173.
8. Шуриш В. О. Система економічної безпеки регіону: аналіз та перспективи: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец: 08.00.05 / В. О. Шуриш; НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України. – К. – 2009. – 20 с.

Резюме:

Г. Наконечная. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ В ОБЩЕУКРАИНСКОМ ИЗМЕРЕНИИ.

В статье проведены расчеты состояния экономической безопасности и ее компонентов в разрезе административно-территориальных единиц Украины первого уровня. Проанализированы отношения индикаторов компонентов экономической безопасности к пороговому значению. Определено место Львовской области в общеукраинском измерении относительно экстремальных показателей по интегральным и покомпонентным индексами и их индикаторами.

Такие составляющие как макроэкономическая, финансовая и энергетическая отражают общенациональное состояние соответствующих сфер экономики, а индикаторы, предложенные в упомянутой методике для расчета их уровня, в материалах статистической отчетности административных областей Украины не отражены. Поскольку наше исследование осуществляется на мезоуровне, предлагаем заменить эти составляющие ЭБ макроэкономической и внешнеэкономической, включающие индикаторы, характеризующие экономическое развитие области и ее возможности на внешних рынках.

Расчеты состояния ЭБ осуществляются индикативным методом в разрезе административных областей, городов государственного значения Украины и Автономной Республики Крым по каждой компонентой и ее индикаторами путем со-отношения фактических значений индикаторов экономической безопасности с их пороговыми значениями - количественными величинам, нарушение которых вызывает неблагоприятные или угрожающие тенденции в экономике.

Ключевые слова: экономическая безопасность, состояние, компоненты, индикаторы, индикативный метод, "золотое сечение", экстремальные значения.

Summary:

A. Nakonechna. ECONOMIC SECURITY OF LVIV REGION IN WHOLE UKRAINIAN DIMENSION.

In the article was shown the results of calculation of the present economic security condition and its components for the Ukrainian regions and state cities. It was made the comparison between present indexes of economic security components and recommended level. Distinguished the place of Lviv region in Ukrainian economic security rating.

Such components as macroeconomic, financial and energy reflect the national situation relevant sectors of the economy and the indicators proposed in the above method to calculate their level in materials statistical reporting administrative regions of Ukraine are not reflected. Since our research is at the meso level, we propose to replace these components DL macroeconomic and foreign, including indicators that characterize the economic development of the region and its opportunities in foreign markets.

Calculations carried indicative of DL method in the context of administrative regions, cities of national importance Ukraine and the Autonomous Republic of Crimea for each component and its indicators by co-treatment of the actual indicators of economic security to their thresholds – quantitative values, the violation of which is unfavorable or dangerous tendencies in economy.

Key words: economic security, condition, components, indicators, indicative method, “gold division”, extreme values.

Рецензент: проф. Броч В.Я.

Надійшла 03.11.2012р.
